

De raptu Proserpinae

Claudius Claudianus

Liber I

PRAEFATIO

Inventa secuit primus qui nave profundum,
et rudibus remis sollicitavit aquas,
qui dubiis ausus committere flatibus alnum,
quas natura negat, praebuit arte vias.
Tranquillis primum trepidus se credidit undis, 5
litora securo tramite summa legens:
mox longos temptare sinus et linqere terras
et leni coepit pandere vela Noto.
Ast ubi paulatim praeceps audacia crevit
cordaque languentem dedidicere metum, 10
iam vagus irrumpit pelagus caelumque secutus
Aegaeas hiemes Ioniumque domat.

LIBER PRIMUS

Inferni raptoris equos afflataque curru
sidera Taenario caligantesque profundae
Iunonis thalamos audaci promere cantu
mens congesta iubet. Gressus removete, profani.
Iam furor humanos nostro de pectore sensus 5
expulit et solum spirant praecordia Phoebum.
Iam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
sedibus et claram dispergere limina lucem
adventum testata Dei. Iam magnus ab imis 10
auditur fremitus terris templumque remugit
Cecropium sanctasque faces extollit Eleusis.
Angues Triptolemi strident et squamea curvis
colla levant attrita iugis lapsuque sereno
erecti roseas tendunt ad carmina cristas.
Ecce procul ternis Hecate variata figuris 15
exoritur laetusque simul procedit Iacchus
crinali florens hedera, quem Parthica velat
tigris et auratos in nodum colligit ungues.
Ebria Maeonius firmat vestigia thyrsus.
Di, quibus innumerum vacui famulantur Averni 20
vulgus iners, opibus quorum donatur avaris
quidquid in orbe perit, quos Styx liventibus ambit
interfusa vadis et quos fumantia torquens
aequora gurgitibus Phlegethon perlustrat anhelis;
vos mihi sacrarum penetralia pandite rerum 25
et vestri secreta poli: qua lampade Ditem
flexit Amor, quo ducta ferox Proserpina raptu

possedit dotale Chaos, quantasque per oras
 sollicito genetrix erraverit anxia cursu:
 unde datae populis fruges et glande relictas 30
 cesserit inventis Dodonia quercus aristis.
 Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras
 proelia moturus superis, quod solus egeret
 conubiis sterilesque diu consumeret annos,
 impatiens nescire torum nullasque mariti 35
 inlecebras nec dulce patris cognoscere nomen.
 Iam quaecumque latent ferali monstra barathro
 in turmas aciemque ruunt contraque Tonantem
 coniurant Furiae crinitaque sontibus hydris
 Tisiphone, quatiens infausto lumine pinum, 40
 armatos ad castra vocat pallentia Manes.
 Paene reluctatis iterum pugnancia rebus
 rupissent elementa fidem penitusque revulso
 carcere laxatis pubes Titania vinclis 45
 vidisset caeleste iubar rursusque cruentus
 Aegaeon positis aucto de corpore nodis
 obvia centeno vexasset fulmina motu.
 Sed Parcae vetuere minas orbique timentes
 ante pedes soliumque ducis fudere severam 50
 canitiem genibusque suas cum supplice fletu
 admovere manus, quarum sub iure tenentur
 omnia, quae seriem fatorum pollice ducunt,
 longaque ferratis evolvunt saecula fusis.
 Prima fero Lachesis clamabat talia regi 55
 incultas dispersa comas: "O maxime noctis
 arbiter umbrarumque potens, cui nostra laborant
 stamina, qui finem cunctis et semina praebes
 nascendique vices alterna morte rependis,
 qui vitam letumque regis (nam quidquid ubique 60
 gignit materies, hoc te donante creatur
 debeturque tibi, certis ambagibus aevi
 rursus corporeos animae mittuntur in artus),
 ne pete firmatas pacis dissolvere leges,
 quas dedimus nevitque colus, neu foedera fratrum 65
 civili converte tuba. Cur impia tollis
 signa? Quid incestis aperis Titanibus auras?
 Posce Iovem: dabitur coniunx." Vix ille pepercit
 erubuitque preces animusque relanguit atrox,
 quamvis indocilis flecti: ceu turbine rauco 70
 cum gravis armatur Boreas glacieque nivali
 hispidus et Getica concretus grandine pennas
 disrumpit, pelagus, silvas camposque sonoro
 flamine rapturus, si forte adversus aenos
 Aeolus obiciat postes, vanescit inanis 75
 impetus et fractae redeunt in claustra procellae.
 Tum Maia genitum, qui fervida dicta reportet,

imperat acciri. Cyllenius astitit ales
 somniferam quatiens virgam tectusque galero.
 Ipse rudi fultus solio nigraque verendus
 maiestate sedet. Squalent immania foedo 80
 scepra situ; sublime caput maestissima nubes
 asperat et dirae riget inclementia formae.
 Terrorem dolor augebat. Tunc talia celso
 ore tonat (tremefacta silent dicente tyranno
 atria; latratum triplicem compescuit ingens 85
 ianitor et presso lacrimarum fonte resedit
 Cocytos tacitisque Acheron obmutuit undis
 et Phlegethontae requierunt murmura ripae):
 "Atlantis Tegeae nepos, commune profundis
 et superis numen, qui fas per limen utrumque 90
 solus habes geminoque facis commercia mundo,
 i celer et proscinde Notos et iussa superbo
 redde Iovi: tantumne tibi, saevissime frater,
 in me iuris erit? Sic nobis noxia vires
 cum caelo Fortuna tulit? Num robur et arma 95
 perdidimus, si rapta dies? An forte iacentes
 ignavosque putas, quod non Cyclopia tela
 stringimus aut vanas tonitru deludimus auras?
 Nonne satis visum, quod grati luminis expers
 tertia supremae patior dispendia sortis 100
 informesque plagas, cum te laetissimus ornet
 signifer et vario cingant splendore Triones?
 Sed thalamos etiam prohibes? Nereia glauco
 Neptunum gremio complectitur Amphitrite.
 Te consanguineo recipit post fulmina fessum 105
 Iuno sinu. Quid enim narrem Latonia furta?
 Quid Cererem magnamque Themis? Tibi tanta creandi
 copia, te felix natorum turba coronat.
 Ast ego deserta maerens inglorius aula
 implacidas nullo solabor pignore curas? 110
 Non adeo toleranda quies. Primordia testor
 noctis et horrendae stagna intemerata paludis,
 si dictis parere negas, patefacta ciebo
 Tartara, Saturni veteres laxabo catenas,
 obducam tenebris solem, compage soluta 115
 lucidus umbroso miscebitur axis Averno."
 Vix ea fatus erat, iam nuntius astra tenebat.
 Audierat mandata pater secumque volutat
 diversos ducens animos, quae tale sequatur
 coniugium Stygiosque velit pro sole recessus. 120
 Certa requirenti tandem sententia sedit.
 Hennaee Cereri proles optata virebat
 unica, nec tribuit subolem Lucina secundam
 fessaque post primos haeserunt viscera partus
 infecunda quidem; sed cunctis altior exstat 125

matribus et numeri damnum Proserpina pensat.
 Hanc fovet, hanc sequitur: vitulam non blandius ambit
 torva parens, pedibus quae nondum proterit arva
 nec nova lunatae curvavit germina frontis.
 Iam matura toro plenis adoleverat annis 130
 virginitas, tenerum iam pronuba flamma pudorem
 sollicitat mixtaque tremit formidine votum.
 Personat aula procis: pariter pro virgine certant
 Mars clipeo melior, Phoebus praestantior arcu.
 Mars donat Rhodopen, Phoebus largitur Amyclas 135
 et Delon Clariosque Lares. Hinc aemula Iuno,
 hinc poscit Latona nurum. Despexit utrumque
 flava Ceres raptusque timens (heu caeca futuri!)
 aethera deseruit; furtim sua pignora terris
 commendat fidis Siculasque relegat in oras, 140
 ingenio confisa loci. Trinacria quondam
 Italiae pars una fuit, sed pontus et aestus
 mutavere situm. Rupit confinia Nereus
 victor et abscissos interluit aequore montes
 parvaeque cognatas prohibent discrimina terras. 145
 Nunc illam socia ruptam tellure trisulcam
 opposuit natura mari. Caput inde Pachyni
 respuit Ionias praetentis rupibus iras,
 hinc latrat Gaetula Thetis Lilybaeaeque pulsat
 brachia consurgens; hinc indignata teneri 150
 concutit obiectum rabies Tyrrhena Pelorum.
 In medio scopulis se porrigit Aetna perustis:
 Aetna Giganteos numquam tacitura triumphos,
 Enceladi bustum, qui saucia terga revinctus
 spirat inexhaustum flagranti vulnere sulphur, 155
 et quotiens detractat onus cervice rebelli
 in laevum dextrumque latus, tunc insula fundo
 vertitur et dubiae nutant cum moenibus urbes.
 Aetnaeos apices solo cognoscere visu,
 non aditu temptare licet. Pars cetera frondet 160
 arboribus, teritur nullo cultore cacumen.
 Nunc movet indigenas nimbos piceaeque gravatum
 foedat nube diem, nunc motibus astra lacessit
 terrificis damnisque suis incendia nutrit.
 Sed quamvis nimio fervens exuberet aestu, 165
 scit nivibus servare fidem pariterque favillis.
 Durescit glacies tanti segura vaporis,
 arcano defensa gelu fumoque fideli
 lambit contiguas innoxia flamma pruinas.
 Quae scopulos tormenta rotant? Quae tanta cavernas 170
 vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius amnis?
 Sive quod obicibus discurrens ventus opertis
 offenso rimosa furit per saxa meatu,
 dum scrutatur iter, libertatemque reposcens

putria multivagis populatur flatibus antra; 175
 seu mare sulphurei ductum per viscera montis
 oppressis ignescit aquis et pondera librat.
 Hic ubi servandum mater fidissima pignus
 abdidit, ad Phrygios tendit secura Penates
 turrigeramque petit Cybelen sinuosa draconum 180
 membra regens, volucris qui pervia nubila tractu
 signant et placidis humectant frena venenis.
 Frontem crista tegit, pingunt maculosa virentes
 terga notae, rutilum squamis intermicat aurum.
 Nunc spiris Zephyros tranant, nunc arva volatu 185
 inferiora secant. Cano rota pulvere labens
 sulcatam fecundat humum. Flavescit aristis
 orbita. Surgentes condunt vestigia fruges,
 vestit iter comitata seges. Iam linquitur Aetna
 totaque decrescit refugo Trinacria visu. 190
 Heu quotiens praesaga mali violavit oborto
 rore genas! Quotiens oculos ad tecta retorsit
 talia voce movens: "Salve, gratissima tellus,
 quam nos praetulimus caelo: tibi gaudia nostri
 sanguinis et caros uteri commendo labores. 195
 Praemia digna manent. Nullos patiere ligones
 et nullo rigidi versabere vomeris ictu,
 sponte tuus florebit ager. Cessante iuvenco
 ditior oblatas mirabitur incola messes."
 Sic ait et fulvis tetigit serpentibus Idam. 200
 Hic sedes augusta Deae templique colendi
 religiosa silex, densis quam pinus obumbrat
 frondibus, et nulla lucos agitante procella
 stridula coniferis modulatur carmina ramis.
 Terribiles intus thiasi vesanaque mixto 205
 concentu delubra gemunt. Ululatibus Ide
 bacchatur; timidus inclinant Gargara silvas.

Postquam visa Ceres, mugitum tympana frenant,
 conticuere chori: Corybas non impulit ense,
 non buxus, non aera sonant blandasque leones 210
 submisere iubas. Adytis gavisus Cybebe
 exilit et pronas extendit ad oscula tures.
 Viderat haec dudum summa speculatus ab arce
 Iuppiter ac Veneri mentis penetralia pandit:
 "Curarum, Cytherea, tibi secreta fatebor. 215
 Candida Tartareo nuptum Proserpina regi
 iam pridem est decreta dari. Sic Atropos urget,
 sic cecinit longaeva Themis. Nunc matre remota
 rem peragi tempus. Fines invade Sicanos
 et Cereris prolem patulis illudere campis, 220

crastina puniceos cum lux detexerit ortus,
 coge tuis armata dolis, quibus urere cuncta,
 me quoque saepe, soles. Cur ultima regna quiescunt?
 Nulla sit immunis regio nullumque sub umbris
 pectus inaccensum Veneri. Iam tristis Erinys   225
 sentiat ardores, Acheron Ditisque severi
 ferrea lascivis mollescant corda sagittis."
 Accelerat praecepta Venus iussuque parentis
 Pallas et inflexo quae terret Maenala cornu
 addunt se comites. Divino semita gressu   230
 claruit, augurium qualis laturus iniquum
 praepes sanguineo dilabitur igne cometes
 prodigiale rubens: non illum navita tuto,
 non impune vident populi, sed crine minaci
 nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostes.   235
 Devenere locum, Cereris quo tecta nitebant
 Cyclopum firmata manu: stant ardua ferro
 moenia, ferrati postes immensaque nectit
 claustra chalybs. Nullum tanto sudore Pyragmon
 nec Steropes construxit opus; non talibus umquam   240
 spiravere Notis animae nec flumine tanto
 incoctum maduit lassa cervice metallum.
 Atria cingit ebur; trabibus solidatur aenis
 culmen et in celsas surgunt electra columnas.
 Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantu   245
 irrita texebat rediturae munera matri.
 Hic elementorum seriem sedesque paternas
 insignibat acu: veterem qua lege tumultum
 discrevit Natura parens et semina iussis
 discessere locis: quidquid leve, fertur in altum,   250
 in medium graviora cadunt, incanduit aer,
 legit flamma polum, fluxit mare, terra pependit.
 Nec color unus erat: stellas accendit in auro,
 ostro fundit aquas. Attollit litora gemmis
 filaque mentitos iam iam caelantia fluctus   255
 arte tument. Credas inlidi cautibus algam
 et raucum bibulis inserpere murmur harenis.
 Addit quinque plagas. Mediam subtegmine
 rubro obsessam fervore notat; squalebat inustus
 limes et assiduo sitiebant stamina sole: 260
 vitales utrimque duas, quas mitis oberrat
 temperies habitanda viris; in fine supremo
 torpentes traxit geminas brumaeque perenni
 foedat et aeterno contristat frigore telas.
 Nec non et patru pingit sacraria Ditis   265
 fatalesque sibi Manes. Nec defuit omen;
 praescia nam subitis maduerunt fletibus ora.
 Coeperat et vitreis summo iam margine texti
 Oceanum sinuare vadis; sed cardine verso

cernit adesse deas imperfectumque laborem 270
deserit et niveos infecit purpura vultus
per liquidas succensa genas castaeque pudoris
illuxere faces. Non sic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod femina tinxerit ostro.
Merserat unda diem; sparso nox umida somno 275
languida caeruleis invexerat otia bigis,
iamque viam Pluto superas molitur ad auras
germani monitu. Torvos invisae iugales
Allecto temone ligat, qui pascua mandunt
Cocyti pratisque Erebi nigrantibus errant 280
stagnaque tranquillae potantes marcida Lethes
aegra soporatis spumant obliviae linguis.
Orphnaeus crudele micans Aethonque sagitta
ocior et Stygii sublimis gloria Nycteus
armenti Ditisque nota signatus Alastor 285
stabant ante fores iuncti saevumque fremebant
crastina venturae spectantes gaudia praedae.

Liber II

PRAEFATIO

Otia sopitis ageret cum cantibus Orpheus
neglectumque diu deposuisset opus,
lugebant erepta sibi solatia Nymphae,
quaerebant dulces flumina maesta modos.
Saeva feris natura redit metuensque leonem   5
implorat citharae vacca tacentis opem.
Illius et duri flevere silentia montes
silvaeque Bistoniam saepe secuta chelyn.
Sed postquam Inachiis Alcides missus ab Argis
Thracia pacifero contigit arva pede   10
diraque sanguinei vertit praesepia regis
et Diomedeos gramine pavit equos,
tunc patriae festo laetatus tempore vates
desuetae repetit fila canora lyrae
et resides levi modulatus pectine nervos   15
pollice festivo nobile duxit ebur.
Vix auditus erat: venti frenantur et undae,
pigrior astrictis torpuit Hebrus aquis,
porrexit Rhodope sitientes carmina rupes,
excussit gelidas pronior Ossa nives.   20
Ardua nudato descendit populus Haemo
et comitem quercum pinus amica trahit,
Cirrhaeasque dei quamvis despexerit artes,
Orpheis laurus vocibus acta venit.
Securum blandi leporem fovere molossi   25
vicinumque lupo praebuit agna latus.
Concordes varia ludunt cum tigride dammae,
Massylam cervi non timuere iubam.
Ille novercales stimulos actusque canebat
Herculis et forti monstra subacta manu,   30
qui timidae matri pressos ostenderit angues
intrepidusque fero riserit ore puer.
"Te neque Dictaeas quatiens mugitibus urbes
taurus nec Stygii terruit ira canis,
non leo sidereos caeli rediturus ad axes,   35
non Erymanthei gloria montis aper.
Solvit Amazonios cinctus, Stymphalidas arcu
appetis, occiduo ducis ab orbe greges
tergeminique ducis numerosos deicis artus
et totiens uno victor ab hoste redis.   40
Non cadere Antaeo, non crescere profuit Hydrae,
nec cervam volucres eripere pedes.
Caci flamma perit, rubuit Busiride Nilus,

prostratis maduit nubigenis Pholoe.
 Te Libyci stupuere sinus, te maxima Tethys   45
 horruit, imposito cum premerere polo.
 Firmior Herculea mundus cervice pependit,
 lustrarunt umeros Phoebus et astra tuos."
 Thracius haec vates. Sed tu Tirynthius alter,
 Florentine, mihi, tu mea plectra moves   50
 antraque Musarum longo torpentia somno
 excutis et placidos ducis in orbe choros.

LIBER SECUNDUS

Impulit Ionios praemisso lumine fluctus
 nondum pura dies, tremulis vibratur in undis
 ardor et errantes ludunt per caerula flammae.
 Iamque audax animi fidaeque oblita parentis
 fraude Dionaea riguos Proserpina saltus   5
 (sic Parcae voluere) petit. Ter cardine verso
 praesagum cecinere fores, ter conscia fati
 flebile terrificis gemuit mugitibus Aetna.
 Nullis illa tamen monstris nulloque tenetur
 prodigio; comites gressum iunxere sorores.   10
 Prima dolo gaudens et tanti conscia voti
 it Venus et raptus metitur corde futuros,
 iam durum flexura Chaos, iam Dite subacto
 ingenti famulos Manes ductura triumpho.
 Illi multifidos crinis sinuatur in orbes   15
 Idalia divisus acu; sudata marito
 fibula purpureos gemma suspendit amictus.
 Candida Parrhasii post hanc regina Lycei
 et Pandionias quae cuspide protegit arces,
 utraque virgo, ruunt: haec tristibus aspera bellis,   20
 haec metuenda feris. Tritonia casside fulva
 caelatam Typhona gerit, qui summa peremptus
 ima parte viget moriens et parte superstes,
 hastaque terribili surgens per nubila ferro
 instar erat silvae; tantum stridentia colla   25
 Gorgonis obtentu pallae fulgentis inumbrat.
 At Triviae lenis species et multus in ore
 frater erat Phoebique genas et lumina Phoebi
 esse putes, solusque dabat discrimina sexus.
 Brachia nuda nitent, levibus proiecerat auris   30
 indociles errare comas arcuque remisso
 otia nervus agit; pendent post terga sagittae.
 Crispatur gemino vestis Gortynia cinctu
 poplite fusa tenus, motoque in stamine Delos
 errat et aurato trahitur circumflua ponto.   35
 Quas inter Cereris proles, nunc gloria matris,

mox dolor, aequali tendit per gramina passu,
 nec membris nec honore minor, potuitque videri
 Pallas, si clipeum ferret, si spicula, Phoebe.
 Collectae tereti nodantur iaspide vestes. 40
 Pectinis ingenio numquam felicior artis
 contigit eventus, nulli sic consona telae
 fila nec in tantum veri duxere figuras.
 Hic Hyperionio Solem de semine nasci
 fecerat et pariter Lunam, sed dispare forma, 45
 aurorae noctisque duces. Cunabula Tethys
 praebet et infantes gremio solatur anhelos
 caeruleusque sinus roseis radiatur alumnis.
 Invalidum dextro portat Titana lacerto
 nondum luce gravem nec pubescentibus alte 50
 cristatum radiis. Primo clementior aevo
 fingitur et tenerum vagitu despuit ignem.
 Laeva parte soror vitrei libamina potat
 uberis et parvo signatur tempora cornu.
 Tali luxuriat cultu. Comitantur euntem 55
 Naides et socia stipant utrimque caterva,
 quae fontes, Crinise, tuos et saxa rotantem
 Pantagiam nomenque Gelam qui praebuit urbi,
 concelebrant, quas pigra vado Camerina palustri,
 quas Arethusaei latices, quas advena nutrit 60
 Alpheus; Cyane totum supereminet agmen.
 Qualis Amazonidum peltis exsultat adeptis
 pulchra cohors, quotiens Arcton populata virago
 Hippolyte niveas ducit post proelia turmas,
 seu flavos stravere Getas, seu forte rigentem 65
 Thermodontiaca Tanaim fregere securi:
 aut quales referunt Baccho sollemnia Nymphae
 Maeoniae, quas Hermus alit, ripasque paternas
 percurrunt auro madidae; laetatur in antro
 amnis et undantem declinat prodigus urnam. 70
 Viderat herboso sacrum de vertice vulgus
 Henna parens florum curvaque in valle sedentem
 compellat Zephyrum: Pater o gratissime veris,
 qui mea lascivo regnas per prata meatu
 semper et adsiduis inroras flatibus annum, 75
 respice Nympharum coetus et celsa Tonantis
 germina per nostros dignantia ludere campos.
 Nunc adsis faveasque, precor, nunc omnia fetu
 pubescant virgulta velis, ut fertilis Hybla
 invideat vincique suos non abnuat hortos. 80
 Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis,
 quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes,
 quidquid ab extremis ales longaevus harenis
 colligit optato repetens exordia saeclo,
 in venas disperge meas et flamine largo 85

rura fove. Merear divino pollice carpi
 et nostris cupiant ornari numina sertis."
 Dixerat. Ille novo madidantes nectare pennas
 concutit et glebas fecundo rore maritat,
 quaque volat, vernus sequitur rubor. Omnis in herbas 90
 turget humus medioque patent convexa sereno;
 sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
 induit et dulci violas ferrugine pingit.
 Parthica quae tantis variantur cingula gemmis
 regales vinctura sinus? Quae vellera tantum 95
 ditibus Assyrii spumis fuscantur aeni?
 Non tales volucer pandit Iunonius alas,
 nec sic innumeros arcu mutante colores
 incipiens redimitur hiems, cum tramite flexo
 semita discretis interviret umida nimbis. 100
 Forma loci superat flores: curvata tumore
 parvo planities et mollibus edita clivis
 creverat in collem. Vivo de pumice fontes
 roscida mobilibus lambebant gramina rivis
 silvaque torrentes ramorum frigore soles 105
 temperat et medio brumam sibi vindicat aestu:
 apta fretis abies, bellis accommoda cornus,
 quercus amica Iovi, tumulos tectura cupressus,
 ilex plena favis, venturi nuntia laurus.
 Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus, 110
 hic hederæ serpunt, hic pampinus induit ulmos.
 Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
 panditur et nemorum frondoso margine cinctus
 vicinis pallescit aquis; admittit in altum
 cernentes oculos et late pervius humor 115
 ducit inoffensos liquido sub flumine visus,
 imaque perspicui prodit secreta profundum.
 [Huc elapsa cohors gaudet per florida rura].
 Hortatur Cytherea legant: "Nunc ite, sorores,
 dum matutinis praesudat solibus aer, 120
 dum meus humectat flaventes Lucifer agros,
 roranti praevectus equi." Sic fata doloris
 carpit signa sui. Varios tum cetera saltus
 invasere cohors. Credas examina fundi
 Hyblaeum raptura thymum, cum cerea reges 125
 castra movent fagique cava dimissus ab albo
 mellifer electis exercitus obstrepit herbis.
 Pratorum spoliatur honos: haec lilia fuscis
 intexit violis, hanc mollis amaracus ornat,
 haec graditur stellata rosis, haec alba ligustris. 130
 Te quoque flebilibus maerens, Hyacinthe, figuris
 Narcissumque metunt, nunc inclita germina veris,
 praestantes olim pueros. Tu natus Amyclis,
 hunc Helicon genuit. Disci te perculit error,

hunc fontis decepit amor. Te fronte recussa 135
 Delius, hunc fracta Cephisus harundine luget.
 Aestuat ante alias avido fervore legendi
 frugiferae spes una deae. Nunc vimine texto
 ridentes calathos spoliis agrestibus implet,
 nunc sociat flores seseque ignara coronat, 140
 augurium fatale tori. Quin ipsa tubarum
 armorumque potens dextram, qua fortia turbat
 agmina, qua stabiles portas et moenia vellit,
 iam levibus laxat studiis hastamque reponit
 insuetisque docet galeam mitescere sertis. 145
 Ferratus lascivit apex horrorque recessit
 Martius et cristae pacato fulgure vernant.
 Nec quae Parthenium canibus scrutatur odoris
 aspernata choros libertatemque comarum
 iniecta voluit tantum frenare corona. 150
 Talia virgineo passim dum more geruntur,
 ecce repens mugire fragor, conflagrare turrets
 pronaque vibratis radicibus oppida verti.
 Causa latet. Dubios agnovit sola tumultus
 diva Paphi mixtoque metu perterrita gaudet. 155
 Iamque per anfractus animarum rector opacos
 sub terris quaerebat iter gravibusque gementem
 Enceladum calcabat equis. Immania findunt
 membra rotae pressaque Gigas cervice laborat
 Sicaniam cum Dite ferens temptatque moveri 160
 debilis et fessis serpentibus impedit axem:
 fumida sulphureo praelabatur orbita dorso.
 Ac velut occultus securum pergit in hostem
 miles et effossi subter fundamina campi
 transilit inclusos arcano limite muros, 165
 turbaque deceptas victrix erumpit in arces
 terrigenas imitata viros: sic tertius heres
 Saturni latebrosa vagis rimatur habenis
 devia fratrum cupiens exire sub orbem.
 Ianua nulla patet; prohibebant undique rupes 170
 oppositae duraque deum compage tenebant.
 Non tulit ille moras indignatusque trabali
 saxa ferit sceptro: Siculae sonuere cavernae,
 turbatur Lipare, stupuit fornace relicta
 Mulciber et trepidus deiecit fulmina Cyclops. 175
 Audiit et si quem glacies Alpina coercet,
 et qui te, Latiis nondum praecincte tropaeis
 Thybri, natat missamque Pado qui remigat alnum.
 Sic, cum Thessaliam scopulis inclusa teneret
 Peneo stagnante palus et mersa negaret 180
 arva coli, trifida Neptunus cuspide montes
 impulit adversos. Tunc forti saucius ictu
 dissiluit gelido vertex Ossaëus Olympo.

Carceribus laxantur aquae factoque meatu
 redduntur fluuiusque mari tellusque colonis. 185
 Postquam victa manu duros Trinacria nexus
 solvit, et immenso late discessit hiatu,
 apparet subitus caelo timor: astra viarum
 mutavere fidem, vetito se proluit Arctos
 aequore, praecipitat pigrum formido Booten, 190
 horruit Orion, audito palluit Atlas
 hinnitu, rutilos obscurat anhelitus axes
 discolor et longa solitos caligine pasci
 terruit orbis equos, pressis haesere lupatis
 attoniti meliore polo rursusque verendum 195
 in Chaos obliquo certant temone reverti.
 Mox ubi pulsato senserunt verbera tergo
 et solem didicere pati, torrentius amne
 hiberno tortaue ruunt pernicious hasta,
 quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri, 200
 non leve sollicitae mentis discurrit acumen.
 Sanguine frena calent, corrumpit spiritus auras
 letifer, infectae spumis vitiantur harenae.
 Diffugiunt Nymphae, rapitur Proserpina curru
 imploratque Deas. Iam Gorgonis ora revelat 205
 Pallas et intento festinat Delia telo,
 nec patruo cedunt. Stimulat communis in arma
 virginitas crimenque feri raptoris acerbat.
 Ille velut stabuli decus armentique iuvenecam
 cum leo possedit nudataque viscera fodit 210
 unguibus et rabiem totos exegit in armos,
 stat crassa turpis sanie nodosque iubarum
 excutit et viles pastorum despicit iras.
 "Ignavi domitor vulgi, deterrime fratrum",
 Pallas ait, "quae te stimulis facibusque profanis 215
 Eumenides movere? Tua cur sede relicta
 audes Tartareis caelum incestare quadrigis?
 Sunt tibi deformes Dirae, sunt altera Lethes
 numina, sunt tristes Furiae te coniuge dignae.
 Fratris linque domos, alienam desere sortem, 220
 nocte tua contentus abi. Quid viva sepultis
 admisces? Nostrum quid proteris advena mundum?"
 Talia vociferans avidos transire minaci
 cornipedes umbone ferit clipeique retardat
 obice Gorgoneisque premens assibilat hydris 225
 praetentaue operit crista. Libratur in ictum
 fraxinus et nigros illuminat obvia currus
 missaque paene foret, ni Iuppiter aethere summo
 pacificas rubri torsisset fulminis alas
 confessus socerum. Nimbis Hymenaeus hiulcis 230
 intonat, et testes firmant conubia flammae.
 Invitae cessere deae. Compescuit arcum

cum gemitu talesque dedit Latonia voces:
 Sis memor o longumque vale: reverentia patris
 obstitit auxilio, nec nos defendere contra 235
 possumus; imperio vinci maiore fatemur.
 In te coniurat genitor populoque silenti
 traderis, heu! cupidas non aspectura sorores
 aequalemque chorum. Quae te fortuna supernis
 abstulit et tanto damnavit sidera luctu? 240
 Iam neque Partheniis innectere retia lustris
 nec pharetras gestare libet. Securus ubique
 spumet aper saevique fremant impune leones.
 Te iuga Taygeti, posito te Maenala flebunt
 venatu maestoque diu lugebere Cyntho, 245
 Delphica quin etiam fratris delubra tacebunt."
 Interea volucris fertur Proserpina curru
 caesariem diffusa Noto planctuque lacertos
 verberat et questus ad nubila tendit inanes:
 "Cur non torsisti manibus fabricata Cyclopum 250
 in nos tela, pater? Sic me crudelibus umbris
 tradere, sic toto placuit depellere mundo?
 Nullane te flectit pietas? Nihilumne paternae
 mentis inest? Tantas quo crimine movimus iras?
 Non ego, cum rapido saeviret Phlegra tumultu, 255
 signa Deis adversa tuli, nec robore nostro
 Ossa pruinosa vexit glacialis Olympum.
 Quod conata nefas aut cuius conscia culpa
 exsul ad immanes Erebi detrudor hiatus?
 O fortunatas, alii quascumque tulere 260
 raptos! Saltem communi sole fruuntur.
 Sed mihi virginitas pariter caelumque negatur;
 eripitur cum luce pudor terrisque relictis
 servitum Stygio ducor captiva tyranno.
 O male dilecti flores despectaque matris 265
 consilia! o Veneris deprensae serius artes!
 Mater, io! seu te Phrygiis in vallibus Idae
 Mygdonio buxus circumsonat horrida cantu,
 seu tu sanguineis ululantia Dindyma Gallis
 incolis et strictos Curetum respicis enses, 270
 exitio succurre meo, compesce furentem,
 comprime ferales torvi praedonis habenas."
 Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
 vincitur et primi suspuria sensit amoris.
 Tunc ferrugineo lacrimas detergit amictu 275
 et placida maestum solatur voce dolorem:
 "Desine funestis animum, Proserpina, curis
 et vano vexare metu. Maiora dabuntur
 sceptris nec indigni taedas pati mariti.
 Ille ego Saturni proles, cui machina rerum 280
 servit et immensum tendit per inane potestas.

Amissum ne crede diem: sunt altera nobis
 sidera, sunt orbis alii, lumenque videbis
 purius Elysiumque magis mirabere solem
 cultoresque pios. Illic pretiosior aetas, 285
 aurea progenies, habitat semperque tenemus,
 quod superi meruere semel. Nec mollia desunt
 prata tibi. Zephyris illic melioribus halant
 perpetui flores, quos nec tua protulit Henna.
 Est etiam lucis arbor praedives opacis, 290
 fulgentes viridi ramos curvata metallo.
 Haec tibi sacra datur, fortunatumque tenebis
 autumnum et fulvis semper ditabere pomis.
 Parva loquor: quidquid liquidus complectitur aer,
 quidquid alit tellus, quidquid maris aequora verrunt, 295
 quod fluvii volvunt, quod nutrivere paludes,
 cuncta tuis pariter cedent animalia regnis,
 lunari subiecta globo, qui septimus auras
 ambit et aeternis mortalia separat astris.
 Sub tua purpurei venient vestigia reges 300
 deposito luxu turba cum paupere mixti
 (omnia mors aequat!); tu damnatura nocentes,
 tu requiem latura piis, te iudice sontes
 improba cogentur vitae commissa fateri.
 Accipe Lethaeo famulas cum gurgite Parcas; 305
 sit fatum quodcumque voles." Haec fatus ovantes
 exhortatur equos et Tartara mitior intrat.
 Conveniunt animae, quantas violentior Auster
 decutit arboribus frondes aut nubibus imbres
 colligit aut frangit fluctus aut torquet harenas. 310
 Cunctaque praecipiti stipantur saecula cursu
 insignem visura nurum. Mox ipse serenus
 ingreditur facili passus mollescere risu
 dissimilisque sui. Dominis inrantibus ingens
 assurgit Phlegethon; flagrantibus hispida rivis 315
 barba madet totoque fluunt incendia vultu.
 Occurrunt propere lecta de plebe ministri.
 Pars altos revocant currus frenisque solutis
 vertunt emeritos ad pascua nota iugales,
 pars aulaea tenent, alii praetexere ramis 320
 limina et in thalamum cultas extollere vestes.
 Reginam casto cinxerunt agmine matres
 Elysiae teneroque levant sermone timores
 et sparsos religant crines et vultibus addunt
 flammea sollicitum praevelatura pudorem. 325
 Pallida laetatur regio gentesque sepultae
 luxuriant epulisque vacant genialibus umbrae.
 Grata coronati peragunt convivia Manes.
 Rumpunt insoliti tenebrosa silentia cantus,
 sedantur gemitus. Erebi se sponte relaxat 330

squalor et aeternam patitur rarescere noctem.
 Urna nec incertas versat Minoia sortes,
 verbera nulla sonant nulloque frementia luctu
 impia dilatis respirant Tartara poenis.
 Non rota suspensum praeceps Ixiona torquet, 335
 non aqua Tantaleis subducitur invida labris.
 [Solvitur Ixion et Tantalus invenit undas].
 Et Tityus tandem spatiosos erigit artus
 squalentisque novem detexit iugera campi 340
 (tantus erat), laterisque piger sulcator opaci
 invitus trahitur lasso de pectore vultur
 abreptasque dolet iam non sibi crescere fibras.
 Oblitae scelerum formidatique furoris
 Eumenides cratera parant et vina feroci 345
 crine bibunt flexisque minis iam lene canentes
 extendunt socios ad pocula plena cerastas
 et festas alio succendunt lumine taedas.
 Tunc et pestiferi pacatum flumen Averni
 innocuae transistis aves flatumque repressit
 Amsanctus; fixo tacuit torrente vorago. 350
 Tunc Acheronteos mutato gurgite fontes
 lacte novo tumuisse ferunt hederisque virentem
 Coccyton dulci perhibent undasse Lyaeo.
 Stamina nec rumpit Lachesis, nec turbida sacris
 obstrepitant lamenta choris. Mors nulla vagatur 355
 in terris- nullumque rogam planxere parentes;
 navita non moritur fluctu, non cuspide miles.
 Oppida funerei pollent immunia leti.
 Impexamque senex velavit harundine frontem
 portitor et vacuos egit cum carmine remos. 360
 Iam suus inferno processerat Hesperus orbi,
 ducitur in thalamum virgo. Stat pronuba iuxta
 stellantes Nox picta sinus tangensque cubile
 omina perpetuo genitalia foedere sanxit.
 Exsultant cum voce pii Ditisque sub aula 365
 talia pervigili sumunt exordia plausu:
 "Nostra potens Iuno tuque o germane Tonantis
 et gener, unanimi consortia ducite somni
 mutuaque alternis innectite colla lacertis.
 Iam felix oritur proles, iam laeta futuros 370
 exspectat Natura deos. Nova numina rebus
 addite et optatos Cereri proferte nepotes."

Liber III

LIBER TERTIUS

Iuppiter interea cinctam Thaumantida nimbis
ire iubet totoque deos arcessere mundo.
Illa colorato Zephyros illapsa volatu
numina conclamat pelagi Nymphasque morantes
increpat et Fluviis humentibus evocat antris. 5
Ancipites trepidique ruunt, quae causa quietos
excierit, tanto quae res agitanda tumultu.
Ut patuit stellata domus, considerare iussi.
Nec confusus honor. Caelestibus ordine sedes
prima datur. Tractum proceres tenuere secundum 10
aequorei, placidus Nereus, et lucida Phorci
canities. Glaucum series extrema biformem
accipit et certo mansurum Protea vultu.
Nec non et senibus Fluviis concessa sedendi
gloria. Plebeio stat cetera more iuventus, 15
mille Amnes. Liquidis incumbunt patribus udae
Naides et taciti mirantur sidera Fauni.
Tum gravis ex alto genitor sic orsus Olympo:
"Abduxere meas iterum mortalia curas,
iam pridem neglecta mihi, Saturnia postquam 20
otia et ignavi senium cognovimus aevi;
sopitosque diu populos torpore paterno
sollicitae placuit stimulis impellere vitae,
incultis ne sponte seges grandesceret arvis,
undaret neu silva favis, neu vina tumerent 25
fontibus et totae fremerent in pocula ripae;
haud equidem invideo (neque enim livescere fas est
vel nocuisse deos), sed quod dissuasor honesti
luxus et humanas oblimat copia mentes,
provocet ut segnes animos rerumque remotas 30
ingeniosa vias paulatim exploret egestas
utque artes pariat sollertia, nutriat usus.
Nunc mihi cum magnis instat Natura querellis
humanum relevare genus, durumque tyrannum 35
immitemque vocat regnataque saecula patri
commemorat parcumque Iovem se divite clamat,
qui campos horrere situ dumisque repleti
rura velim nullisque exornem fructibus annum.
Se iam, quae genetrix mortalibus ante fuisset,
in dirae subito mores transisse novercae. 40
Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
erexisse caput, pecudum si more pererrant
avia, si frangunt communia pabula glandes?

Haecine vita iuvat silvestribus abdita lustris
 indiscreta feris? Tales cum saepe parentis   45
 pertulerim questus, tandem clementior orbi
 Chaonio statui gentes avertere victu.
 Atque ideo Cererem, quae nunc ignara malorum
 verberat Idaeos torva cum matre leones,
 per mare, per terras avido di.scurrere luctu   50
 decretum, natae donec laetata repertae
 indicio tribuat fruges currusque feratur
 nubibus ignotas populis sparsurus aristas
 et iuga caerulei subeant Actaea dracones.
 Quod si quis Cereri raptorem prodere divum   55
 audeat, imperii molem pacemque profundam
 obtestor rerum, natus licet ille sororve
 vel coniunx fuerit natarumve agminis una,
 se licet illa meo conceptam vertice iactet,
 sentiet iratum, procul aegide sentiet ictum   60
 fulminis et genitum divina sorte pigebit
 optabitque mori: tunc vulnere saucius ipsi
 tradetur genero, passurus prodita regna,
 et sciet an propriae conspirent Tartara causae.
 Hoc sanctum; mansura fluant hoc ordine fata."   65
 Dixit et horrendo concussit sidera motu.
 At procul armisoni Cererem sub rupibus antri
 securam placidamque diu iam certa peracti
 terrebant simulacra mali noctesque timorem
 ingeminant omnique perit Proserpina somno.   70
 Namque modo adversis invadi viscera telis,
 nunc sibi mutatas horret pallescere vestes,
 nunc steriles mediis frondere Penatibus ornos.
 Stabat praeterea luco dilectior omni
 laurus, virgineos quondam quae fronde pudica   75
 umbrabat thalamos; hanc imo stipite caesam
 vidit et incomptos foedari pulvere ramos,
 quaesivitque nefas. Dryades dixere gementes
 Tartarea Furias debellavisse bipenni.
 Sed tunc ipsa, sui iam non ambagibus ullis   80
 nuntia, materno facies ingesta sopori:
 namque videbatur tenebroso obtecta recessu
 carceris et saevis Proserpina vincta catenis,
 non qualem Siculis olim mandaverat arvis,
 nec qualem roseis nuper convallibus Aetnae   85
 suspexere deae. Squalebat pulchrior auro
 caesaries et nox oculorum infecerat ignes
 exhaustusque gelu pallet rubor, ille superbi
 flammeus oris honos et non cessura pruinis
 membra colorantur picei caligine regni.   90
 Ergo hanc ut dubio vix tandem agnoscere visu
 evaluit: "Cuius tot poenae criminis?" inquit

"unde haec informis macies? Cui tanta potestas
 in me saevitiae? Rigidi cur vincula ferri
 vix aptanda feris molles meruere lacerti? 95
 Tu mea, tu proles? An vana fallimur umbra?"
 Illa refert: "Heu dira parens nataeque peremptae
 immemor, heu fulvas animo transgressa leaenas,
 tantane te nostri tenuere oblivia? Tantum
 unica despicio? Certe Proserpina nomen 100
 dulce tibi, tali quae nunc, ut cernis, hiatu
 suppliciis inclusa terror! Tu saeva choreis
 indulges Phrygias vel nunc interstrepis urbes?
 Quod si non omnem pepulisti pectore matrem,
 si tua nata, Ceres, et non me Caspia 105
 tigris edidit, his, oro, miseram defende cavernis
 inque superna refer. Prohibent si fata reverti,
 vel tantum visura veni." Sic fata trementes
 tendere conatur palmas: vis improba ferri
 impedit et motae somnum solvere catena. 110
 Obriguit visis. Gaudet non vera fuisse,
 complexu caruisse dolet. Penetralibus amens
 prosilit et tali compellat voce Cybeben:
 "Iam non ulterius Phrygia tellure morabor,
 sancta parens: revocat tandem custodia cari 115
 pignoris et cunctis obiecti fraudibus anni.
 Nec mihi, Cyclopum quamvis exstructa caminis,
 culmina fida satis. Timeo ne fama latebras
 prodiderit leviusque meum Trinacria celet
 depositum. Terret nimium vulgata locorum 120
 nobilitas. Aliis sedes obscurior oris
 exquirenda mihi. Gemitu flammisque propinquis
 Enceladi nequeunt umbracula nostra taceri.
 Somnia quin etiam variis infausta figuris
 saepe monent nullusque dies non triste minatur 125
 augurium. Quotiens flaventia sarta comarum
 sponte cadunt, quotiens exundat ab ubere sanguis,
 larga vel invito prorumpunt flumina vultu
 iniussaeque manus mirantia pectora tundunt!
 Si buxus inflare velim, ferale gemiscunt, 130
 tympana si quatiā, planctus mihi tympana reddunt.
 Ah vereor, ne quid portendant omina veri!
 Heu longae nocuere morae!" "Procul irrita venti
 dicta ferant" subicit Cybele "nec tanta Tonanti
 segnitias, ut non pro pignore fulmina mittat. 135
 I tamen et nullo turbata revertere casu."
 Haec ubi, digreditur templis. Sed nulla ruenti
 mobilitas. Tardos queritur non ire dracones
 immeritasque movens alterno verbere pennas
 Sicaniā quaerit, cum nondum ascenderit Idam. 140
 Cuncta pavet speratque nihil. Sic aestuat ales,

quae teneros humili fetus commiserit orno
 allatura cibos et plurima cogitat absens,
 ne gracilem ventus discussit arbore nidum,
 ne furtum pateat homini, ne praeda colubris. 145
 Ut domus excubiis incustodita remotis
 et resupinati neglecto cardine postes,
 flebilis et tacitae species apparuit aulae,
 non exspectato respectu cladis amictus
 conscidit et fractas cum crine avellit aristas. 150
 Haeserunt lacrimae, nec vox aut spiritus oris
 redditur, atque imis vibrat timor ossa medullis.
 Succidui titubant gressus; foribusque reclusis,
 dum vacuas sedes et desolata pererrat
 atria, semirutas confuso stamine telas 155
 atque interruptas agnoscit pectinis artes.
 Divinus perit ille labor spatiumque relictum
 audax sacrilego supplebat aranea textu.
 Nec deflet plangitve malum: tantum oscula telae
 figit et abrumpit mutas in fila querellas, 160
 attritosque manu radios proiectaque pensa
 cunctaque virgineo sparsa oblectamina ludo
 ceu natam pressat gremio, castumque cubile
 desertosque toros et, sicubi sederat olim,
 perlegit: attonitus stabulo ceu pastor inani, 165
 cui pecus aut rabies Poenorum inopina leonum
 aut populatrices infestavere catervae;
 serus at ille redit vastataque pascua lustrans
 non responsuros ciet imploratque iuencos.
 Atque ibi secreta tectorum in parte iacentem 170
 conspicit Electram natae quae sedula nutrix
 Oceani priscas inter notissima Nymphas.
 Par Cereri pietas. Haec post cunabula dulci
 ferre sinu summoque Iovi deducere parvam
 sueverat et genibus ludentem aptare paternis. 175
 Haec comes, haec custos, haec proxima mater haberi.
 Tunc laceras effusa comas et pulvere canos
 sordida sidereae raptus lugebat alumnae.
 Hanc aggressa Ceres, postquam suspiria tandem
 laxavit frenosque dolor: "Quod cernimus" inquit 180
 "excidium? Cui praeda feror? Regnatne maritus
 an caelum Titanes habent? Quae talia vivo
 ausa Tonante manus? Rupitne Typhoeia cervix
 Inarimen? Fractane iugi compage Vesevi
 Alcyoneus Tyrrhena pedes per stagna cucurrit? 185
 An vicina mihi quassatis faucibus Aetna
 protulit Enceladum? Nostros an forte Penates
 appetiit centum Briareia turba lacertis?
 Heu, ubi nunc est nata mihi? Quo mille ministrae,
 quo Cyane? Volucres quae vis Sirenas abegit? 190

Haecine vestra fides? Sic fas aliena tueri
 pignora?" Contremuit nutrix maerorque pudori
 cedit et aspectus miserae non ferre parentis
 emptum morte velit longumque immota moratur
 auctorem dubium certumque expromere funus. 195
 Vix tamen haec: "Acies utinam vesana Gigantum
 hanc dederit cladem! Levius communia tangunt;
 sed divae, multoque minus quod rere, sorores
 in nostras (nimium) coniuravere ruinas.
 Insidias Superum, cognatae vulnera cernis 200
 invidiae. Phlegra nobis infensior aether.
 Florebat tranquilla domus nec limina virgo
 linqere nec virides audebat visere saltus
 praeceptis obstricta tuis. Telae labor illi,
 Sirenes requies; sermonum gratia mecum, 205
 mecum somnus erat cautique per atria ludi,
 cum subito (dubium est quonam monstrante latebras
 rescierit) Cytherea venit suspectaque nobis
 ne foret, hinc Phoeben comites, hinc Pallada iunxit.
 Protinus effuso laetam se fingere risu, 210
 nec semel amplecti nomenque iterare sororis
 et dura de matre queri, quae tale recessu
 maluerit damnare decus vetitamque dearum
 colloquio patriis procul amandaverit astris.
 Nostra rudis gaudere malis et nectare largo 215
 instaurare dapes. Nunc arma habitumque Dianae
 induitur digitisque attemptat mollibus arcum.
 Nunc crinita iubis galeam, laudante Minerva,
 implet et ingentem clipeum gestare laborat.
 Prima Venus campos Aetnaeaeque rura maligno 220
 ingerit affatu. Vicinos callida flores
 ingeminat meritumque loci velut inscia quaerit
 nec credit, quod bruma rosas innoxia servet,
 quod gelidi rubeant alieno germine menses,
 verna nec iratum timeant virgulta Booten. 225
 Dum loca miratur, studio dum flagrat eundi,
 persuadet. Teneris, heu! lubrica moribus aetas.
 Quos ego nequidquam planctus, quas irrita fudi
 ore preces! Ruit illa tamen confisa sororum
 praesidio. Famulae longo ordine Nymphae. 230
 Itur in aeterno vestitos gramine colles
 et prima sub luce legunt, cum rore serenus
 albet ager sparsosque bibunt violaria sucos.
 Sed postquam medio sol altior institit axi,
 ecce polum nox foeda rapit tremefactaque nutat 235
 insula cornipedum strepitu pulsuque rotarum;
 nosse nec aurigam licuit, seu mortifer ille,
 seu mors ipsa fuit. Livor permanat in herbas,
 deficiunt rivi, squalent rubigine prata

et nihil afflatum vivit. Pallere ligustra, 240
 exspirare rosas, decrescere lilia vidi.
 Ut rauco reduces tractu detorsit habenas,
 nox sua prosequitur currum; lux redditur orbi,
 Persephone nusquam. Voto rediere peracto
 nec mansere deae. Mediis invenimus arvis 245
 exanimem Cyanen. Cervix redimita iacebat
 et caligantes marcebant fronte coronae.
 Aggredimur subito et casus scitamur eriles
 (nam propior cladi steterat): quis vultus equorum?
 Quis regat? Illa nihil, tacito sed laesa veneno 250
 solvitur in laticem. Subrepat crinibus umor.
 Liquitur in roremque pedes et brachia manant
 nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.
 Discedunt aliae. Rapidis Acheloides alis
 sublatae Siculi latus obsedere Pelori 255
 accensaeque malo iam non impune canoras
 in pestem vertere lyras; vox blanda carinas
 alligat, audito frenantur carmine remi.
 Sola domi luctu senium tractura relinquitur."
 Haeret adhuc suspensa Ceres et singula demens 260
 ceu nondum transacta timet; mox lumina torquens
 vultu ad caelicolas furiato pectore fertur.
 Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates,
 cuius Achaemenio regi ludibria natos avexit
 tremebundus eques. Fremit illa marito 265
 mobilior Zephyro totamque virentibus iram
 dispergit maculis timidumque hausura profundo
 ore virum vitreae tardatur imagine formae.
 Haud aliter toto genetrix bacchatur Olympo:
 "Reddite" vociferans "non me vagus edidit amnis, 270
 non Dryadum de plebe sumus. Turrata Cybebe
 me quoque Saturno genuit. Quo iura deorum,
 quo leges cecidere poli? quid vivere recte
 proderit? En audet noti Cytherea pudoris
 ostentare suos post Lemnia vincula vultus. 275
 Hos animos bonus ille sopor castumque cubile
 praebuit? amplexus hoc promeruerunt pudici?
 Nec mirum, si turpe nihil post talia ducit.
 Quid vos expertes thalami? tantumne relictus
 virginitatis honos? tantum mutata voluntas? 280
 Iam Veneri iunctae, sociis raptoribus, itis?
 O templis Scythiae atque hominem sitientibus aris
 utraque digna coli! Tanti quae causa furoris?
 Quam mea vel tenui dicto Proserpina laesit?
 Scilicet aut caris pepulit te, Delia, silvis, 285
 aut tibi commissas rapuit, Tritonia, pugnas.
 An gravis eloquio? Vestros an forte petebat
 importuna choros? Atqui Trinacria longe,

esset ne vobis oneri, deserta colebat.
 Quid latuisse iuvat? Rabiem livoris acerbi 290
 nulla potest placare quies." His increpat omnes
 vocibus. Ast illae (prohibet sententia patris)
 aut reticent aut nosse negant responsaque matri
 dant lacrimas. Quid agat? Rursus se victa remittit
 inque humiles devector preces: "Ignoscite, si quid 295
 intumuit pietas, si quid flagrantius actum
 quam miseros decuit. Supplex miserandaque vestris
 advolvor genibus. Liceat cognoscere sortem.
 Hoc tantum liceat: certos habuisse dolores.
 Scire peto quae forma mali; quamcumque dedistis 300
 fortunam, sit nota, feram fatumque putabo
 non scelus. Aspectum precor indulgete parenti;
 non repetarn; quaesita manu securus habeto,
 quisquis es; affirmo praedam; desiste vereri.
 Quod si nos aliquo praevenit foedere raptor, 305
 tu certe, Latona, refer: confessa Diana
 forte tibi. Nosti, quid sit Lucina, quis horror
 pro genitis et quantus amor, partusque tulisti
 tu geminos: haec una mihi. Sic crine fruaris
 semper Apollineo, sic me felicior aevum 310
 mater agas." Largis tunc imbribus ora madescunt.
 "Quid? tantum dignum fieri dignumque taceri?
 Hei mihi, discedunt omnes. Quid vana moraris
 ulterius? Non bella palam caelestia sentis?
 Quin potius natam pelago terrisque requiris? 315
 Accingar lustrare diem: per devia rerum
 indefessa ferar; nulla cessabitur hora;
 non requies, non somnus erit, dum pignus ademptum
 inveniam, gremio quamvis mergatur Hiberæ
 Tethyos et rubro iaceat vallata profundo. 320
 Non Rheni glacies, non me Rhipaea tenebunt
 frigora, non dubio Syrtis cunctabitur aestu.
 Stat finem penetrare Noti Boreaeque nivalem
 vestigare domum. Primo calcabitur Atlas
 occasu facibusque meis lucebit Hydaspes. 325
 Impius errantem videat per rura per urbes
 Iuppiter. Exstincta satietur paelice Iuno.
 Insultate mihi, caelo regnate superbi, ducite
 praeclarum Cereris de stirpe triumphum."
 Haec fatur notaeque iugis illabitur Aetnae 330
 noctivago taedas informatura labori.
 Lucus erat prope flumen Acin, quod candida praefert
 saepe mari pulchroque secat Galatea natatu,
 densus et innexis Aetnaea cacumina ramis
 qua licet usque tegens. Illic posuisse cruentam 335
 aegida captivamque pater post proelia praedam
 advexisse datur. Phlegraeis silva superbit

exuviis totumque nemus victoria vestit.
 Hic patuli rictus et prodigiosa Gigantum
 tergora dependent et adhuc crudele minantur 340
 affixae truncis facies immaniaque ossa
 serpentum passim cumulis exsanguibus albent
 et rigidae multo suspirant fulmine pelles
 nullaque non magni iactat se nominis arbor.
 Haec centumgemini strictor Aegaeonis enses 345
 curvata vix fronde levat. Liventibus illa
 exultat Coei spoliis. Haec arma Mimantis
 sustinet. Hos onerat ramos exutus Ophion.
 Altior at cunctis abies umbrosa que late 350
 ipsius Enceladi fumantia gestat opima
 summi terrigenum regis caderetque gravata
 pondere, ni lassam fulciret proxima quercus.
 Inde timor numenque loco nemorisque senectae
 parcitur aetheriisque nefas nocuisse tropaeis.
 Pascere nullus oves nec robora laedere Cyclops 355
 audet et ipse fugit sacra Polyphemus ab umbra.
 Non tamen hoc tardata Ceres. Accenditur ultro
 religione loci vibratque infesta securim,
 ipsum etiam feritura Iovem. Succidere pinus,
 haud magis enodes dubitat prosternere cedros 360
 exploratque obiens truncos rectique tenorem
 stipitis et certo pertemptat brachia nisu.
 Sic qui vecturus longinqua per aequora merces
 molitur tellure ratem vitamque procellis
 obiectare parat, fagos metitur et alnos 365
 et varium rudibus silvis accommodat usum:
 quae longa est, tumidis praebebit cornua velis;
 quae fortis, clavo potior, quae lenta, favebit
 remigio; stagni patiens aptanda carinae.
 Tollebant geminae capita inviolata cupressus 370
 cespite vicino, quales non rupibus Idae
 miratur Simois, quales non divite ripa
 lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes.
 Germanas adeo credas: sic frontibus aequis 375
 exstant et socio despectant vertice lucum.
 Hae placuere faces. Pernix invadit utramque
 cincta sinus, exserta manus, armata bipenni
 alternasque ferit totisque obnixa trementes
 viribus impellit. Pariter traxere ruinam
 et pariter posuere comas campoque recumbunt, 380
 Faunorum Dryadumque dolor. Complectitur ambas,
 sicut erant, alteque levat retroque solutis
 crinibus ascendit fastigia montis anheli,
 exsuperatque aestus et nulli pervia saxa
 atque indignantes vestigia calcat harenas. 385
 Qualis pestiferas animare ad crimina taxos

torva Megaera ruit, Cadmi seu moenia poscat,
 sive Thyesteis properet saevire Mycenis.
 Dant tenebrae Manesque locum plantisque resultant
 Tartara ferratis, donec Phlegethontis in unda 390
 constitit et plenos exceptit lampade fluctus.
 Postquam perventum scopuli flagrantis in ora,
 protinus arsuras aversa fronte cupressus
 faucibus iniecit mediis lateque cavernas
 textit et undantem flammis obstruxit hiatum. 395
 Compresso mons igne tonat claususque laborat
 Mulciber. Obducti nequeunt exire vapores.
 Coniferi micuere apices crevitque favillis
 Aetna novis. Strident admissio sulphure rami.
 Tum, ne deficerent tantis erroribus ignes, 400
 semper innocuos insopitosque manere
 iussit et arcano perfudit robora suco,
 quo Phaethon irrorat equos, quo Luna iuencos.
 Iamque soporiferas nocturna silentia terris
 explicuere vices: laniato pectore longas 405
 inchoat illa vias, et sic ingressa profatur:
 "Non tales gestare tibi, Proserpina, taedas
 sperabam, sed vota mihi communia matrum
 et thalami festaeque faces caeloque canendus
 ante oculos Hymenaeus erat. Sic numina fati 410
 volvimur et nullo Lachesis discrimine saevit?
 Quam nuper sublimis eram quantisque procorum
 cingebar studiis! Quae non mihi pignus ob unum
 cedebat numerosa parens! Tu prima voluptas,
 tu postrema mihi; per te fecunda videbar. 415
 O decus, o requies, o grata superbia matris:
 qua gessi florente deam, qua sospite nusquam
 inferior Iunone fui, nunc squalida, vilis.
 Hoc placitum patri. Cur autem ascribimus illum
 his lacrimis? Ego te, fateor, crudelis ademi, 420
 quae te deserui solamque instantibus ultro
 hostibus exposui. Raucis secura fruebar
 nimirum thiasis et laeta sonantibus armis
 iungebam Phrygios, cum tu raperere, leones.
 Accipe, quas merui, poenas. En ora fatiscunt 425
 vulneribus grandesque rubent in pectore sulci.
 Immemor en uterus crebro contunditur ictu.
 Qua te parte poli, quo te sub cardine quaeram?
 Quis monstrator erit? Quae me vestigia ducent?
 Quis currus? Ferus ille quis est? Terraene marisne 430
 incola? Quae volucrum deprendam signa rotarum?
 Ibo, ibo quocumque pedes, quocumque iubebit
 casus. Sic Venerem quaerat deserta Dione.
 Efficietne labor? Rursus te, nata, licebit
 amplecti? Manet ille decor? manet ille genarum 435

fulgor? An infelix talem fortasse videbo,
qualis nocte venis, qualem per somnia vidi?"
Sic ait et prima gressus molitur ab Aetna,
exitiique reos flores ipsumque rapinae
detestata locum sequitur dispersa viarum   440
indicia et pleno rimatur lumine campos
inclinatque faces. Omnis madet orbita fletu.
Omnibus admugit; quocumque it in aequore, fulvis
adnatat umbra fretis extremaque lucis imago
Italiam Libyamque ferit. Claescent Etruscum   445
litis et accenso resplendent aequore Syrtes.
Antra procul Scyllaea petit canibusque reductis
pars stupefacta silet, pars nondum exterrita latrat.